

Interaktivno konstruktivističko učenje u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava

1. Ključna didaktička pitanja u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava

U obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, kao i uopšteno u podučavanju, važno je da nastavnici razmišljaju o ciljevima i da pojasne razloge zbog kojih se neizbježno mora izvršiti neki izbor ili se moraju utvrditi prioriteta.

1. **Šta** učenici moraju naučiti u okviru obrazovanja za demokratiju i ljudska prava ?

Učenici treba da nauče kako da kao građani participiraju u svojoj demokratskoj zajednici. Treba da razviju:

- kompetenciju političke analize i procjene u rješavanju političkih problema i pitanja;
- kompetenciju učešća u procesima političkog odlučivanja; i
- repertoar metodskih vještina.

2. **Zbog čega** i u **koju svrhu** učenici treba da steknu te kompetencije?

Demokratija zavisi od građana koji su voljni i sposobni da učestvuju u odlučivanju i preuzmu dužnosti u njenim institucijama. Učenicima su potrebne te kompetencije i vještine da bi mogli ostvarivati svoja ljudska i građanska prava i izvršavati svoje uloge aktivnih građana („**učenje za**“ demokratiju i ljudska prava).

3. Iz ovog proizlazi sljedeće pitanje: ako je to ono što mladi građani treba da nauče – u smislu rezultata učenja – šta moraju **uraditi** nastavnici obrazovanja za demokratiju i ljudska prava da bi to omogućili?

Nastavnici obrazovanja za demokratiju i ljudska prava kroz svoja predavanja moraju svojim učenicima biti podrška za:

- znanje i konceptualno učenje – „**učenje o**“ demokratiji i ljudskim pravima;
- uvježbavanje vještina; i
- učitelji i nastavnici moraju takođe biti uzor i osigurati okruženje za učenje u smislu stavova i vrijednosti koje podržavaju kulturu demokratije (tolerancija, međusobno poštovanje, uvažavanje ljudskih prava) – „**učenje kroz**“ demokratiju i ljudska prava.

4. O gornja tri pitanja već smo govorili u uvodu ovog priručnika. Međutim, nameće se još jedno pitanje: **kako** učenici uče obrazovanje za demokratiju i ljudska prava?

Kao nastavnici koji predaju obrazovanje za demokratiju i ljudska prava moramo znati nešto o procesima učenja kod naših učenika i kako im u tome možemo pomoći. Da bismo odgovorili na pitanje kako naši učenici uče, prihvatili smo konceptualni okvir **interaktivnog konstruktivističkog učenja**. Tim pristupom povezujemo „učenje kroz“ demokratiju i ljudska prava na časovima obrazovanja za demokratiju i ljudska prava s procesima političkog odlučivanja u demokratiji. Procesi odlučivanja u demokratskim sistemima su u suštini kolektivni procesi učenja. To je razlog zbog kojeg Džon Džui govori o školi kao o „minijaturnoj zajednici ili društvu u začetku“.² U ovom poglavlju iznosimo naše shvatanje interaktivnog konstruktivističkog učenja. Nadamo se da će to pomoći nastavnicima koji predaju obrazovanje za demokratiju i ljudska prava da bolje razumiju:

- proces učenja svojih učenika u okviru obrazovanja za demokratiju i ljudska prava;
- svoju ulogu u pružanju podrške učenicima u učenju;
- da je demokratsko odlučivanje proces kolektivnog učenja.

---

² John Dewey, „Škola i društvo“ (*The School and Society*), New York, 2007, str. 32.

Podučavanje i učenje u okviru obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, kao i politika u demokratiji, mogu se posmatrati iz konstruktivističke perspektive. To je moguće i korisno zahvaljujući strukturalnim analogijama između konstruktivističkog učenja i demokratskog odlučivanja. Razredi u kojima se predaje obrazovanje za demokratiju i ljudska prava i demokratske zajednice su, ili bi barem trebalo da budu, zajednice koje uče i koje se rukovode ljudskim pravima. Prema tome, interaktivni konstruktivizam pojačava osnovni pristup obrazovanja za demokratiju i ljudska prava – podučavanje kroz, za i o demokratiji i ljudskim pravima: to je dobro podučavanje, u službi je ljudskih prava i podrška je potrebama učenika i građana za učenjem.

Teorija se najbolje prenosi konkretnim primjerima. Dio koji slijedi prikazuje mogućnosti interaktivnog konstruktivističkog učenja u okviru obrazovanja o pravima djeteta.

2. Primjer interaktivnog konstruktivističkog učenja učenici mlađeg uzrasta zamišljaju svoj idealni svijet

Peta knjiga ove serije obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, „Istražujući dječja prava“, uključuje jedinicu pod naslovom „Mi smo čarobnjaci!“ koja se sastoji od četiri lekcije.³ Podstiče učenike na izražavanje vlastitih želja i ideja o tome kakav bi svijet trebalo da bude. U raspravi koja slijedi, oni istražuju moralne i političke implikacije svojih želja o tome kakav bi trebalo da bude svijet budućnosti.

Prva lekcija počinje na sljedeći način:

“Nastavnik na tabli nacrtava dva lika: običnu ženu ili muškarca i čarobnjaka.

Učenici u parovima takođe nacrtaju dva lika i pokušavaju zajedno da odgovore na sljedeća pitanja: - Šta običan čovjek radi u određenim situacijama? – Šta u istim tim situacijama radi čarobnjak?

Nakon nekoliko minuta, nastavnik poziva učenike da stanu u polukrug ispred table kako bi svi sve dobro vidjeli (u velikim učionicama učenici mogu stati u dva polukruga). Nastavnik napiše odgovore svih učenika na tablu – ali ih ne komentariše niti o njima sudi. Predložimo sljedeću tabelu za prikupljanje ideja koje učenici iznose.

³ Rolf Gollob / Peter Krapf, *Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava*, V. Knjiga: „Istražujući dječja prava“, Izdavaštvo Savjeta, Strasbourg. 2007, „Mi smo čarobnjaci!“, str. 22-26; c.f. obrazovanje za demokratiju i ljudska prava Knjiga VI, „Podučavati demokratiju“, Izdavaštvo Savjeta Evrope, Strasbourg, 2007, zadatak 6.3, “Da sam čarobnjak“, str. 59.

Nakon toga pogledamo odgovore i zamolimo učenike da ih prokomentarišu. U tom trenutku, naravno, stižu pitanja! Nastavnik pita:

- Možeš li zamisliti rješenja ili ideje koje ima dobar odnosno zao čarobnjak?
- Kada si posljednji put poželio da budeš čarobnjak i šta si tada htio promijeniti?
- Koja je u ovom trenutku tvoja najveća želja?

Nastavnik podstiče učenike da iznesu svoje ideje i pruža im pozitivnu podršku. (...)”

Ovaj primjer pokazuje neke važne vidove saradnje između učenika i nastavnika u konstruktivističkom modelu učenja:

Nastavnik ...	Učenici ...
<p>... daje otvoreni zadatak koji:</p> <ul style="list-style-type: none"> – od učenika traži da promijene perspektivu (stvarnost–utopija); – učenicima pruža podršku u smislu slobode razmišljanja i izražavanja; <p>... sakuplja učeničke ideje i zapisuje ih na tablu;</p> <p>... daje strukturu (ključne riječi i pojmove);</p> <p>... improvizuje dok to čini, reagujući na ideje učenika;</p> <p>... postavlja pitanja kako bi učenicima pomogao da istraže razloge i implikacije svojih ideja;</p> <p>... ohrabruje učenike i daje pozitivne povratne informacije.</p>	<p>...artikulišu i razmjenjuju ideje;</p> <p>... izražavaju i razmjenjuju ideje; (u konkretnom primjeru, njihove ideje imaju ličnu i političku dimenziju)</p> <p>... razmišljaju o svojim željama i iskustvu s obzirom na granice i ograničenja u ostvarivanju tih želja u stvarnom životu;</p> <p>... otkrivaju razliku između „dobrog“ i „zlog“ čarobnjaštva.</p>

Osnovni princip konstruktivističkog učenja kaže da su mišljenja i stavovi učenika bitni. U ovom slučaju:

- Kako učenici doživljavaju svijet u kojem žive?
- Kako procjenjuju ono što se događa oko njih?
- Šta bi promijenili kad bi mogli?
- Šta ih najviše zabrinjava – ono što je pri vrhu njihove lične skale problema?
- Koja gledišta dijele s vršnjacima u razredu – u kom smislu se razlikuju?
- Očito je, takođe, da učenici procjenjuju ono što se događa u njihovom svijetu, a njihove procjene u velikoj mjeri određuju način njihovog djelovanja i participacije.⁴

U konstruktivističkom učenju učenicima se dozvoljava da preuzmu ulogu eksperata. Strategija podučavanja fokusira se na ono što učenici već znaju, a ne na ono što *ne* znaju. U ulozi čarobnjaka, svako dijete može ponuditi neku ideju i pri tome ne postoji „ispravan ili pogrešan“ standard. Naprotiv, važni su razlozi zbog kojih dijete izražava svoje gledište – koje iskustvo pritom koristi? Šta je to što dijete zabrinjava? Koje su želje i potrebe dječaka odnosno djevojčica? Konstruktivističko učenje uzima u obzir perspektivu svakog pojedinog učenika kao i proces učenja i razmišljanja.

Konstruktivističko učenje vježba je ljudskih i dječjih prava – slobode mišljenja i izražavanja; jednakih mogućnosti; principa međusobnog uvažavanja i nediskriminacije; i prava na obrazovanje.

⁴ Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava može se i treba ga podučavati u vrlo ranom uzrastu učenika. Knjiga V. obrazovanja za demokratiju i ljudska prava počinje jedinicom namijenjenom djeci u vrtiću koja još ne znaju čitati i pisati. Vidi jedinicu 1, „Imam ime – imamo školu“, str. 13-16.

U okruženju obilježenom konstruktivističkim učenjem, zadatak nastavnika jeste da učenicima pruži svaku moguću podršku – osigura okvir s težištem na zadacima i/ili rješavanju problema, poštuje njihovo pravo na slobodu i jednakost, daje smjernice, ohrabrenje i podučavanje (pojmove). Nastavnik ne zna kakve će odgovore dobiti od učenika i voljan je i spreman da uzme u obzir doprinos svojih učenika (improvizacija). Učenicima mora da se da mogućnost iznošenja i upoređivanja vlastitih ideja, a njihova tema ili zadatak često od njih traže otkrivanje zajedničke spoznaje ili donošenje odluke. Nastavnik ima ulogu moderatora; može anticipirati, ali ne smije unaprijed odrediti ishod procesa učenja kod svojih učenika.

Konstruktivističko učenje zagovara razvijanje kompetencije, a ne prihvatanje niza činjenica. S konstruktivističkog gledišta, svaki nastavni plan koji se temelji na znanju može se dovesti u pitanje i sporno je da li iko može nešto „naučiti“ pukim memorisanjem izolovanih činjenica, a da ih ne razumije niti uvažava.

Sljedeći dio iscrpnije se bavi tim pitanjem, analizira neke vidove teorije učenja u okviru interaktivnog konstruktivizma i povezuje ih s konstruktivističkim konceptom demokratskog odlučivanja.

3. Svaka osoba uči na drugačiji način – „Sami stvaramo svijet u svojoj svijesti“

Kada čitamo neku priču, u svojoj svijesti stvaramo nešto nalik filmu. Dodajemo pojedinosti i scene o kojima autor piše ili ih izostavlja, pa smo čak u stanju zamisliti lice pojedinih likova. Neki romani tako snažno podstiču našu maštu da smo razočarani kada eventualno gledamo „stvarni“ film snimljen prema nekom konkretnom romanu. Naša mašta proizvela je, naime, mnogo bolji film koji je jedinstven, jer svijest svakog čitoca proizvede različitu filmsku priču.

To je primjer naše sposobnosti da „u svojoj svijesti stvaramo svijet“. Svijet u kojem živimo jeste svijet kakav percipiramo – sastoji se od slika, iskustava, pojmova i procjena koje stvaramo. Kao oni koji uče, ljudi žele da nađu smisao u onome što čuju ili pročitaju – žele da to razumiju. Jedan istraživač ljudskog mozga opisao ga je kao „mašinu koja traga za značenjem“. Stvari koje nemaju smisla moraju se nekako srediti. Ako nam nedostaje informacija moramo je pronaći ili prazninu ispuniti nagađanjem. Stereotipi nam pomažu da pojednostavimo složene stvari.⁵

S iskustvom, nastavnicima postaje jasno da kada održe predavanje, svaki učenik prima i pohranjuje pomalo drugačiju poruku. Neki učenici informaciju koju su tako čuli pamte do odraslog doba zato što je na njih ostavila snažan utisak, dok je neki drugi zaborave već do sljedećeg jutra, jer im nije zanimljiva. S konstruktivističkog stanovišta vrlo je važno ono što se događa u glavama učenika.

Konstruktivizam smatra učenje krajnje individualizovanim procesom:

- Učenici konstruišu ili stvaraju strukture značenja. Nove informacije povezuju se s onim što učenik od prije zna ili je naučio.
- Učenici dolaze na časove obrazovanja za demokratiju i ljudska prava sa svojim individualnim biografijama i iskustvima.
- Pol, razred, starost, etničko porijeklo ili vjeroispovijest kod svakog učenika stvaraju jedinstven pogled na svijet.
- Svi mi posjedujemo različite oblike inteligencije koji prevazilaze konvencionalno poimanje uspješnosti u matematici ili jezicima.⁶
- Ne postoji apsolutni standard lične ili političke relevantnosti. Nešto postaje problem zato što ga neka osoba takvim definiše, a učenikova svijest bira informaciju koju će pohraniti ili zaboraviti.

---

⁵ Vidi Rolf Gollob / Peter Krapf (izd.), Knjiga III: „Živjeti u demokratiji“, Izdavaštvo Savjeta Evrope, Strasbourg, 2008, 1. jedinica, “Stereotipi i predrasude. Šta je identitet? Kako doživljavam druge, kako oni doživljavaju mene?” str. 19-38.

⁶ Vidi rad Howarda Gardnera o različitim inteligencijama.

4. Konstruktivističko učenje i društvena interakcija

U prethodnom tekstu govorili smo o učenju iz perspektive učenika kao pojedinca. Učenici traže značenje, ali učenici takođe prave i greške. Kako se mogu ispraviti? Iz konstruktivističke perspektive, učenik je taj koji mora dekonstruisati ili rastaviti ono što je pogrešno sastavljeno i to ponovo izgraditi. Ali, kako neki učenik postaje svjestan pogrešaka? Dva su načina na osnovu kojih učenik može ispraviti neuspjeh i greške.

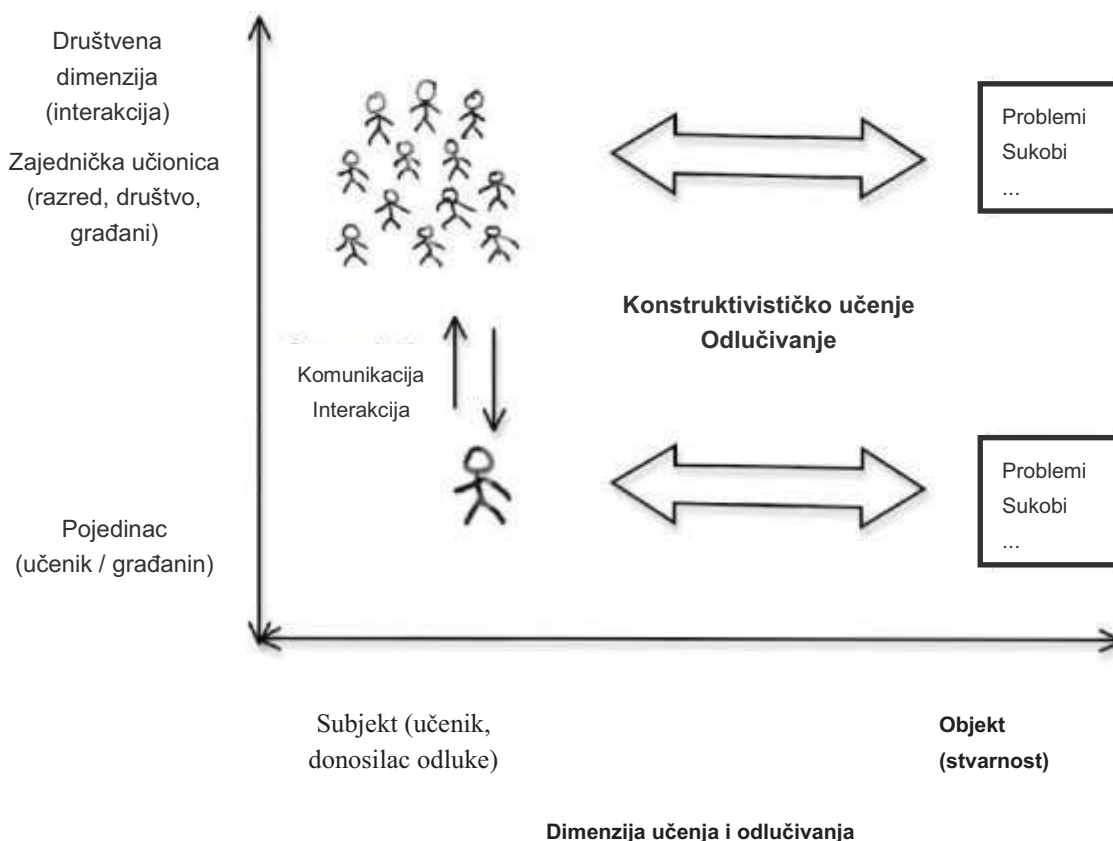
Prvo, sami otkrivamo vlastite greške. Dolazimo do zaključka da naše rješenje nekog problema ne funkcioniše, ili da je neki zaključak nelogičan.

Drugo, zavisimo od drugih da nam to kažu, a često i da nam pomognu.

Konstruktivističko učenje stoga nije samo krajnje individualizovan proces. Ono ima i drugu, jednako važnu dimenziju kolektivnog učenja. Učenici moraju razmjenjivati vlastite ideje u interakciji i međusobnoj komunikaciji i u komunikaciji s nastavnicima. Zbog toga smo naš pristup i nazvali **interaktivnim konstruktivističkim učenjem**.

Grafički prikaz u nastavku pokazuje individualni i društveni nivo konstruktivističkog učenja; to je društvena dimenzija konstruktivističkog učenja.

Iz njega se isto tako vidi da se učenici uvijek pozivaju na svijet izvan njihove svijesti. Vidi se, takođe, da se kada provjeravaju svoje ideje i planove, redovno pozivaju na stvari koje ih okružuju. To je subjektivno-objektivna dimenzija konstruktivističkog učenja.

Učenici u razredu, kao i građani u demokratskoj državi, interaktivne su zajednice pojedinaca koji uče. Već smo spomenuli Džona Djuia koji je školu nazvao „minijaturnom zajednicom, ili društvom u začetku“.⁷ Stoga je interakcija učenika u školi, međusobna i s nastavnicima, dio stvarnog života, a ne vještačka organizacija koja treba da ih pripremi za stvarni život koji tek dolazi.

⁷ John Dewey, *The School and Society* (Škola i društvo), New York, 2007, str. 32.

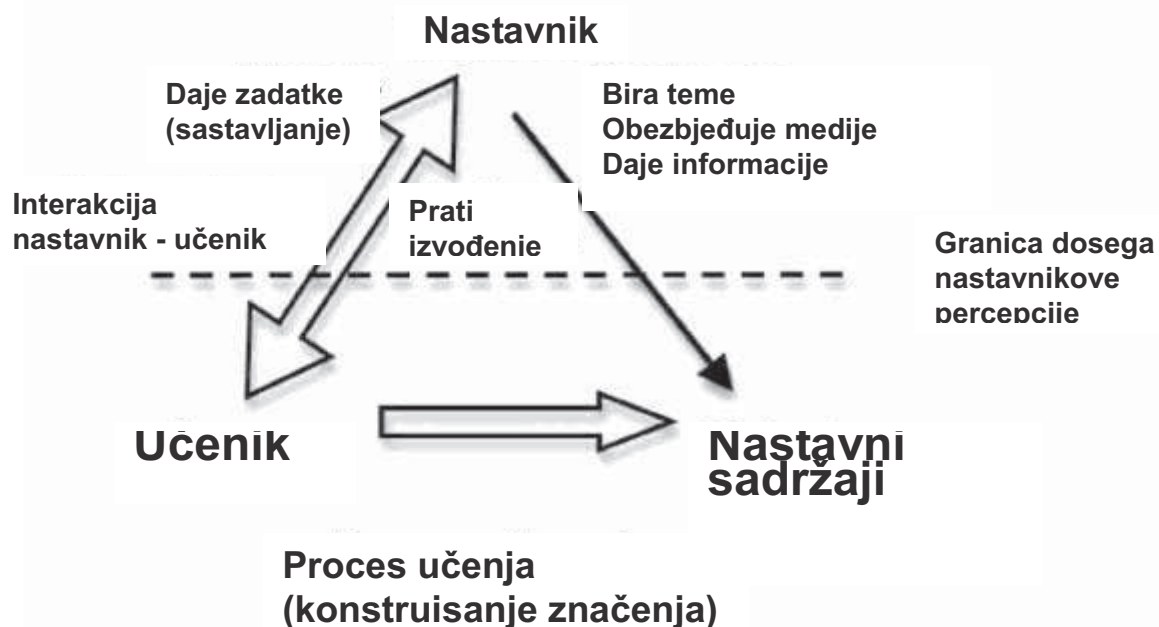
U politici, kao i u školi, uvijek postoje osobe s većim nivoom iskustva, znanja, spoznaja, pa i moći – učitelji, nastavnici, političke vođe, direktori, naučnici i ostali. Međutim, u savremenim društvima ni jedan od tih velikih igrača nema apsolutnu moć. Demokratija i vladavina prava postavljaju granice (ili bi trebalo) moći svakog od tih aktera, a te se granice postižu podjelom rada i ograničavanjem stručnosti tih pojedinaca na samo neko određeno područje.

Međutim, postoji ozbiljna prijetnja demokratskom principu da svako ima jednake mogućnosti učešća u demokratiji. Šta su složenija društva u kojima živimo i problemi koje moramo rješavati, to su građani zavisniji od svojih kompetencija za učešće u demokratiji. Više no ikada prije obrazovanje je postalo ključ za participaciju u zajednici odraslih koji uče.

1. Koja je uloga nastavnika u procesu konstruktivističkog učenja?

Učenici tragaju za značenjem i svaki učenik to radi na krajnje individualizovan način. Povezuje nove informacije – pojedinačnu informaciju, lekciju, zanimljivu ideju iz neke knjige, itd. – s postojećim sklopovima znanja i iskustava koja su pohranjena u njegovoj svijesti. Konstruktivizam znači da sami stvaramo svoje sisteme i organizaciju znanja, spoznaja i iskustva.

S konstruktivističkog gledišta, dobro poznati didaktički trougao dobija novo značenje:

U tom trostranom odnosu jedna strana ponekad biva isključena. U procesima konstruktivističkog učenja to je mjesto koje pripada nastavniku. Učenik je taj koji stvara vlastitu spoznaju o stvarima koje su predmet učenja. Konstruisanje značenja događa se u učenikovoј svijesti koja je izvan dometa nastavnikove percepcije. Ono što nastavnik vidi samo je rezultat – ono što učenici proizvedu i kako se ponašaju. Nastavnik vidi izvođenje, ali ne i kompetenciju. Učenici, a ne nastavnici, su ti koji konačno odlučuju šta im je zanimljivo i vrijedno da nauče, što će doživotno pamtili, ili zaboraviti.

Konstruktivističko učenje može se dalje podijeliti u tri potkategorije, a nastavnici su pritom vrlo važni pružaoci podrške.

1. Učenici **konstruišu** značenje – otkrivaju i stvaraju nešto novo. Nastavnici mogu da podrže svoje učenike:

- stvaranjem mogućnosti za učenje;
- kreiranjem podsticajnih zadataka;

- podučavanjem uz pomoć medija i davanja informacija (predavanja) koje predstavljaju nastavne sadržaje;
  - ohrabrivanjem i pružanjem podrške učenicima u njihovom samopoštovanju;
  - ...
2. Učenici **rekonstruišu** ono što su naučili – **to** primjenjuju i preispituju stečeno znanje. Mi sami u velikoj mjeri stvaramo mogućnosti za primjenu, ali u školi to radi nastavnik:
- stvaranjem mogućnosti za razmjenu, izlaganje i razgovor;
  - formalnim testiranjem i vrednovanjem;
  - predlaganjem ili zahtijevanjem da se radi portfolio;
  - pripremom podsticajnih zadataka, npr. u okviru projekata;
  - ...
3. Učenici **dekonstruišu** ili kritikuju vlastita ili tuđa postignuća. Kao što je već rečeno, bez tog elementa kritičkog promišljanja i testiranja, svaki napor učenja bio bi bespredmetan za društvo, ali i za samog učenika.

6. Koja je uloga nastavnika u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava ?

Ključni element nastavnog procesa jeste način na koji učenici komuniciraju i u kakvoj su interakciji jedni s drugima i s nastavnicima. Stručna kompetencija nastavnika omogućava mu da procijeni učinak neke aktivnosti, te da takve obrasce ponašanja iskoristi kao instrumente. Nastavnik u svom radu preuzima različite uloge i one su drugačije od onih u tradicionalnoj frontalnoj nastavi motivisanoj sadržajem („piši kredom i pričaj“). Davanje instrukcija je jedna od uloga koju nastavnik mora preuzeti, ali u ovom slučaju ne tako često. Naime, konstruktivističko učenje zahtijeva da nastavnik „podučava zatvorenih usta“ i da više vremena i prilike za govorenje prepusti učenicima.

U kontekstu konstruktivističkog učenja, četiri su osnovne uloge koje nastavnik najčešće ima:

1. Nastavnik kao predavač i instruktor.
2. Nastavnik kao kritičar ili korektor.
3. Nastavnik kao kreator i snabdjevač primijenjenih zadataka.
4. Nastavnik kao predsjedavajući na plenarnim sesijama.

Umjesto davanja apstraktnih uputstava o tome kako da ostvari navedene uloge, primjeri se odnose na opise lekcija u priručniku gdje čitaoci mogu pronaći detaljne opise konteksta koji se pojavljuje u učionicama u kojima se predaje obrazovanje za demokratiju i ljudska prava .

5.1 Nastavnik kao predavač i instruktor – podrška i podsticanje konstrukcije

Osnovno pravilo za predavača je princip “60:40”; 40 posto, a po mogućnosti i više, onog o čemu govorite učenicima mora biti poznato. Bez tako velikog stepena već postojećih informacija konstruktivističko učenje nije moguće.

U ovom priručniku osnovni pojmovi predstavljaju didaktičku kičmu, kako se kaže, nastavnog programa za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava. Učenike treba upoznati s tim pojmovima, a to znači da nastavnik mora učenicima podučavati držeći predavanje ili zadajući neki zadatak, ili oboje. Učenici u konstruktivističkom kontekstu već unaprijed moraju stvoriti kontekst značenja u koji će se uklopiti nastavnikovo predavanje. Najčešće se ova otvorena i nedovršena organizacija značenja sastoji od pitanja ili iskustava koje je potrebno objasniti. Sljedeća tabela pokazuje u kojem dijelu opisa lekcije u ovom priručniku možete pronaći više o nastavnikovoj ulozi predavača i instruktora.

1.Jed./ Osnovni pojam	Primjeri i pozivanje na materijale
Jedinica 2. Odgovornost	Lekcija 4: Nastavnik bira temu na koju su se učenici fokusirali u svojoj raspravi i daje pojmovni okvir za razmišljanje. Nastavni materijali 2.3 nude module koji nastavniku pomažu u pripremi.
Jedinica 3. Različitost i pluralizam	Lekcija 2: Nastavnik uvodi pojam opšteg dobra (vidi nastavne materijale 3B).
Jedinica 4. Sukob	Lekcija 3: Učenici govore o svom iskustvu na temu sukoba. Nastavnik im pomaže da razumiju problem koji je doveo do sukoba uvođenjem modela održivosti ciljeva (vidi Radni list za učenike 4.2).
Jedinica 4. Sukob Jedinica 5. Pravila i propisi	Učenici učestvuju u jednoj ili dvije igre donošenja odluka. Nastavnik pomaže učenicima da razmišljaju o svojim iskustvima u dijelu koji se odnosi na izvještavanje uvođenjem pojma modernizacije (vidi Radni list za učenike 5.5).
Jedinica 6. Vlast i politika	Lekcija 2: Nastavnik uvodi model političkog ciklusa (Radni listovi za učenike 6.1 i 6.2). U dijelu <i>brainstorming</i> -a u okviru prethodne lekcije učenici su raspravljali o problemu političkog djelovanja i sada su spremni za nove informacije.
Jedinica 9. Mediji	Lekcija 1: Učenici su se izjasnili o određenoj vrsti novina kojima daju prednost. Nastavnik njihove izjave povezuje s pojmom <i>gatekeeping</i> -a. Ne samo mediji, već i korisnici djeluju kao ‚čuvari ulaza‘ (<i>gatekeepers</i>). Lekcija 4: Učenici razmišljaju o svojoj ulozi sastavljanja medijskih poruka. Nastavnik govori o dvije osnovne karakteristike produkcije vijesti: sve medijske poruke brižljivo se sastavljaju, a urednici i autori tih vijesti funkcioniraju kao cenzori i faktori koji utiču na političke aktivnosti (vidi Nastavni materijal 9A).

6.2 Nastavnik kao kritičar i korektor – podrška dekonstrukciji

Što se nastavnika tiče, primjeri njegove uloge kritičara ili korektora ne nalaze se u opisima lekcije u priručniku – iz očitog razloga, jer se takva prilika može pojaviti u bilo kojem trenutku i ne može se predvidjeti. Nastavnik mora znati šta treba da se ispravi. Međutim, možemo govoriti o nekim opštim smjernicama.

Je li greška relevantna? Drugim riječima, da li je uopšte potrebno da se ispravlja?

Prednost za učenikove povratne informacije: hoće li učenici imati prilike, na primjer tokom izlaganja ili rasprave, da otkriju grešku i isprave je?

Međutim, u nekim okolnostima učenik mora ispraviti – dekonstruisati – svoju konstrukciju značenja i ponovo početi. Primjer: cijeli će se razred osloniti na učenikovo izlaganje.

Princip međusobnog poštovanja: možemo međusobno kritikovati greške – ali i dalje poštovati osobu koja ih je napravila. To je važno radi podrške učenikom samopoštovanju, te u svrhu ohrabivanja.

Osma nastavna jedinica uvodi raspravu među učenicima. Ovdje učenici međusobno preispituju svoje argumente i dekonstruišu ih ukoliko utvrde grešku.

6.3 Nastavnik kao kreator i snabdjevač primijenjenih zadataka – podrška rekonstrukciji

Interaktivni konstruktivistički procesi učenja zavise od odgovarajućih mogućnosti učenja – uključujući adekvatne predmete, materijale, vrijeme, pravila, uputstava za rješavanje, praćenje i individualnu podršku. U obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, nastavnik ima zadatak da obezbijedi mogućnosti za takvo učenje koje se zasniva na rješavanju zadataka i problema. Sljedeća tabela pokazuje koji su primjeri uključeni u opis lekcija u ovom priručniku.

Br. jedinice. Osnovni pojam	Primjeri i upućivanje na materijale
Jedinica 1. Identitet	Lekcija 4: Učenici su uključeni u projekt uvida u zanimanje kako bi utvrdili koji posao ispunjava kriterijume koje su postavili razmišljajući o svojim ličnim prednostima i interesima.
Jedinica 3. Različitost i pluralizam	Lekcija 3: Nastavnik je učenike upoznao s pojmom zajedničkog dobra. Sada igraju igru donošenja odluka s ciljem postizanja kompromisa oko zajedničkog dobra.
Jedinica 4. Sukob	Istraživački zadatak: Učenici se upoznaju s modelom održivosti ciljeva kroz proučavanje problema pretjeranog ulova ribe. Analiziraju konkretne slučajeve kako bi istražili dalja pitanja održivosti poput emisije CO ₂ ili odlaganja nuklearnog otpada.
Jedinica 4. Sukob Jedinica 5. Pravila i propisi	Nastavnik ima ulogu rukovodioca igrom ili postupkom. Utvrđuje vremenski okvir i brine o poštovanju pravila igre, ali ne nudi rješenje problema koji učenici rješavaju.
Jedinica 5. Pravila i propisi	Lekcija 4: Nastavnik učenicima daje upitnik (Radni list za učenike 5.6) s ciljem da ih podstakne na razmišljanje o procesu učenja.
Jedinica 6. Vlast i politika	Lekcija 3: Nastavnik učenicima daje zadatak primjene modela političkog ciklusa (Radni listovi za učenike 6.1 i 6.2) na konkretnom primjeru.
	Lekcija 4: Nastavnik bira jednu od tri ključne izjave koja se uklapa u kontekst učeničkih povratnih informacija (vidi Nastavni materijal 6.2). U svakoj ključnoj izjavi uvodi se pojam koji učenicima pomaže da razmišljaju o svom radu. Trebalo bi da ga temeljno obrade, a nastavnik treba da odluči koji će pojam izabrati.

6.4 Nastavnik kao predsjedavajući na plenarnim sesijama – podrška svim oblicima konstruktivističkog učenja

Podučavanje i učenje kroz demokratiju i ljudska prava vjerovatno postaju najočitiiji na plenarnim sesijama na kojima učenici razmjenjuju ideje i o njima raspravljaju. Na taj način vježbaju slobodu mišljenja i izražavanja. Bez temeljnog uvježbavanja ostvarivanja tih osnovnih demokratskih prava oni neće biti u stanju da učestvuju u demokratskom odlučivanju.

U opisima pojedinih lekcija uglavnom predlažemo da nastavnici predsjedavaju tim sesijama. Zadatak je zahtjevne prirode, budući da učenici nastavniku nude predloge i ideje koje treba obraditi. Nastavnik u značajnoj mjeri može da predvidi konceptualni okvir koji služi kao instrument za utvrđivanje strukture i značenja učeničkih doprinosa, ali nastavnici mogu i da improvizuju.

Priručnik sadrži mnoge opise načina kako odigrati ulogu predsjedavajućeg. U širem smislu, nastavnik predsjedava dvjema vrstama plenarnog rada. Prvo, može početi čas ili nastavnu jedinicu i dopustiti učenicima da se vrlo brzo uključe. Drugo, nastavnik može predsjedavati plenarnim radom koji započinje doprinosom učenika – rezultatima iz domaćih zadataka, raspravom, povratnim informacijama. Tabele koje slijede sadrže primjere obiju vrsta plenarnog rada.

a. Nastavnik daje prvu uvodnu informaciju na plenarnoj sesiji

Br. jedinice/Osnovni pojam	Primjeri i upućivanje na materijale
Jedinica 1. Identitet	Lekcija 1: Svakog dana, tokom cijelog života, vršimo izbor i donosimo odluke – koji primjeri padaju učenicima na pamet?
	Lekcija 3: Zašto pohađaš srednju školu?
Jedinica 2. Odgovornost	Lekcija 1: Šta bi učinio da si suočen s tom dilemom?
Jedinica 3. Različitost i pluralizam	Lekcija 1: Nastavnik pruža podršku učenicima u <i>brainstorming</i> fazi. Vodi učenike kroz postupak povezivanja i grupisanja ideja pod novim naslovom.
Jedinica 4. Sukob	Istraživački zadatak: Učenici upoznaju model ciljeva koji se tiču održivosti kroz proučavanje problema pretjeranog ulova ribe. Nastavlja ju doproučavaju primjere kako bi raspravili pitanje održivosti, npr. emisije CO ₂ ili odlaganja nuklearnog otpada.
Jedinica 4. Sukob Jedinica 5. Pravila i propisi	Nastavnik ima ulogu rukovodioca igrom ili procesom. Utvrđuje vremenski okvir, osigurava da se poštuju pravila igre, ali ne nudi rješenje problema kojim se učenici bave.
Jedinica 5. Pravila i propisi	Lekcija 4: Nastavnik učenicima daje upitnik (Radni list za učenike 5.6) kako bi im pomogao da razmišljaju o njihovom procesu učenja.
Jedinica 6. Vlast i politika	Lekcija 1: Nastavnik pruža podršku učenicima u <i>brainstorming</i> fazi („Zid tišine”). Vodi učenike u postupku povezivanja i grupisanja ideja i mišljenja i daje im okvir za stvaranje kategorija.
Jedinica 8. Sloboda	Lekcija 1: Nastavnik saopštava: „Svako dijete bi trebalo da provede još jednu dodatnu godinu u školi.“ Učenici iznose svoja gledišta o tom pitanju – slažu se ili neslažu. To je politička odluka, pa nema alternative u smislu odgovora “da” ili “ne”.

b. Učenici daju prvi doprinos plenarnoj sesiji

Br. jedinice /Osnovni pojam	Primjeri i upućivanje na materijale
Jedinica 1. Identitet	Lekcija 1: Učenici iznose razloge za svoj izbor konstatacije. Nastavnik pokazuje učenicima kako da svoje ideje zabilježe u mentalnoj mapi.
	Lekcija 3: Učenici iznose ideje o tome kako da oblikuju svoju budućnost. Nastavnik ne može da pretpostavi šta će učenici reći, ali mu konceptualni okvir omogućava da uzme u obzir različite doprinose svojih učenika.
Jedinica 4. Sukob	Lekcija 3: Nastavnik predsjedava fazi izvještavanja nakon igre donošenja odluka. Sluša povratne informacije učenika, prepoznaje ključne izjave i zapisuje ih na tablu ili <i>flip chart</i> .
	Lekcija 4: Učenici započinju čas svojim prilogom pripremljenim kod kuće. Utvrđuju plan rada i stvaraju konceptualni okvir cijele lekcije. Opis lekcije pomaže nastavniku da predvidi glavne probleme kojima će se učenici baviti i kako na njih da reaguje.
Jedinica 7. Jednakost	Lekcija 1: Nastavnik čita konkretan slučaj i učenicima postavlja samo jedno pitanje: „U čemu je problem?“ Učenici u tišini razmišljaju i pišu odgovore. Mnogi potom iznose svoje ideje. Nastavnik ih podstiče da objasne svoje mišljenje. Potom nastavnik povezuje njihove ideje s konceptualnim okvirom koji se može predvidjeti. Sedma jedinica, Lekcija 4, sadrži drugi primjer ovog metoda.
Jedinica 8. Sloboda	Lekcija 1: Učenici su razmijenili argumente koji se tiču nekog problema. Nastavnik pita, „Šta je dobar povod za raspravu?“ Sažima ideje koje su učenici iznijeli i koje vjerovatno odgovaraju kriterijumima u Radnom listu za učenike 8.1.

7. Demokratski sistemi kao zajednice onih koji uče – konstruktivistički pristup osnovnim pojmovima u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava

Pojam interaktivnog konstruktivističkog učenja ne samo da zamišlja čas obrazovanja za demokratiju i ljudska prava i školu kao cjelinu, odnosno zajednicu učenika rukovođenih ljudskim pravima, već i kao zajednicu građana uključenih u procese donošenja odluka.

“Učenje za” demokratiju i ljudska prava stoga znači da se učenici pripremaju za svoju ulogu cjeloživotnih učenika, pojedinačno, ali i kao zajednica. Postoje dvije grupe argumenata u prilog tog tvrdnji.

Prva je normativna i tiče se ljudskih prava. Građani moraju imati mogućnost učešća u demokratiji i izražavanju svojih stavova i interesa kada raspravljaju o bilo kojem problemu koji je na dnevnom redu. To podrazumijeva da je svaki proces odlučivanja otvorenog tipa; u protivnom bi bio farsa.

Druga grupa argumenata je analitičke prirode i tiče se složenosti modernih društava, njihove globalne međuzavisnosti i teških izazova kao što su klimatske promjene, smanjenje bio-diverziteta, rizika u pogledu bezbjednosti koji su posljedica neuspješnih država, ili pak sve većeg jaza između bogatih i siromašnih – to su samo neki od njih. Niko nema jasnu ideju o tome kako riješiti probleme s kojima smo suočeni – bilo u našim pojedinačnim životima, bilo na globalnom nivou. Mi smo svi učenici pritisnuti zadatkom pronalaženja ostvarivih rješenja.

Osnovni pojmovi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava u ovom priručniku stoga su definisani s interaktivno-konstruktivističkog stanovišta. Sljedeća tabela sažima osnovni konceptualni pristup svakoj od devet jedinica.

Br. jedinice/Osnovni pojam	Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava: konstruktivistički koncept ...
Jedinica 1. Identitet	... identiteta: svoj identitet oblikujemo pravljenjem vlastitih ključnih izbora.
Jedinica 2. Odgovornost	... odgovornosti: stvaramo zajednički skup vrijednosti.
Jedinica 3. Različitost i pluralizam	... interesa i zajedničkog dobra: pregovaramo o onom što smatramo zajedničkim dobrom.
Jedinica 4. Sukob	... sukoba: problemi i sukobi su ono što mi takvim smatramo.
Jedinica 5. Pravila i propisi	... pravila i propisa: oni su instrumenti koji služe rješavanju problema i stvaranju okvira za mirno rješavanje sukoba.
Jedinica 6. Vlast i politika	... političkog procesa donošenja odluka: njihova svrha jeste da se pronađu rješenja za goruće probleme.
Jedinica 7. Jednakost	... uključivanja i društvene kohezije.
Jedinica 8. Sloboda	... načina na koji ostvarujemo svoje ljudsko pravo na slobodu, npr. slobodu mišljenja i izražavanja.
Jedinica 9. Mediji	... našeg poimanja svijeta kroz medije: kreatori i korisnici medija kao cenzori i faktori koji utiču na političke aktivnosti.